

Pagina 3 • VGI-prijs • De Brandgrenswebsite van de gemeente Rotterdam won dit jaar de Innovatieprijs van de Vereniging voor Geschiedenis en Informatica. 'Een historische gebeurtenis met grote impact wordt uitgediept'

Pagina 4 • Verrijkte publicaties • Publicaties die naast tekst ook toegang bieden tot de data waarop die is gebaseerd en tot foto's, kaarten en andere bronnen: SURF wil ze graag zien en subsidieerde een vijftal projecten. Een rondgang.

TWAN WIJERMANS

Pagina 5 • Hans Schmeets • De man die bij het CBS het Nationaal Kiezersonderzoek opzette heeft niet veel vertrouwen in internet als enquêtemedium.

Pagina 6 • FOCUS op ING • In dit nummer wordt gefocust op het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, dat met zijn Biografisch Portaal belangstelling geniet.

EN VERDER

Agenda.....	2
Nieuws.....	3
Achtergrond.....	4,6
Sinds kort beschikbaar.....	7
Column.....	8
Gelezen.....	8

KNAW wil meer uitwisseling tussen geesteswetenschappen en technici

Er moet meer samenwerking komen tussen beoefenaars van de geesteswetenschappen en informatie- en communicatietechnici uit de beta-wetenschappen. Dat vindt de Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen (KNAW). Er is een commissie samengesteld die daartoe een programma moet opstellen en er komen dit jaar enkele verkennende bijeenkomsten rond het thema.

Rond het verschijnen van deze *e-data@research* vindt in het Amsterdamse Trippenhuis op 4 juni een symposium plaats onder de titel 'Bridging the gap between the Humanities and the Computational Sciences'. Geesteswetenschappers gaan daar in gesprek met beoefenaars van de natuurkunde, de technische disciplines, de computerwetenschappen en onderzoekers van kunstmatige intelligentie. Het gaat erom in kaart te brengen tot welke veelbelovende kruisbestuiving en verdergaande samenwerking onderlinge contacten zouden kunnen leiden, aldus de organiserende Akademie op haar website. 'En welke innovatieve technologie uit de andere wetenschappelijke disciplines zou kunnen zorgen voor een vernieuwingsslag in de geesteswetenschappen.' Daarbij kan worden voortgeborduurd op de reeds bestaande samenwerking. Die heeft bijvoorbeeld geleid tot het gebruik van gecodeerde digitale databestanden, zoekmachines om deze te bewerken en interactieve laboratorien. Voor de toekomst

voorziet de KNAW 'veelbelovende' ontwikkelingen: lerende systemen, *cloud computing*, *semantic web*, *crowd sourcing*, *serious gaming* en het gebruik van echte en virtuele computerassistenten.

Het symposium wordt afgesloten door onderzoeksdirecteur Theo Mulder van de KNAW. In oktober 2008 gaf hij al uiting aan zijn aspiraties in deze richting bij de opening van het Europese data-infrastructuurproject DARIAH in Den Haag. Het zoeken naar elektronisch gereedschap om de werkwijze in de geesteswetenschappen te kunnen vernieuwen en daar meer profijt te kunnen trekken van mogelijkheden die in de natuurwetenschappen al bestaan, wordt een van de belangrijkste uitdagingen van de nabije toekomst, zei hij daar. 'Dat vergt echter niet alleen nauwe

samenwerking tussen onderzoekcentra in de geesteswetenschappen, maar ook de bereidheid om anders te gaan werken. Als onderzoekers in de geesteswetenschappen een beroep zouden doen op technologie van de natuur- en levenswetenschappen, zou een sprong voorwaarts gemaakt kunnen worden in de richting van *computational humanities*,' aldus Mulder, die voor data-instituut DANS een belangrijke rol weggelegd zag bij die sprong.

In september wordt er als vervolg op het symposium een verkennende workshop gehouden bij het NIAS, het Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences in Wassenaar. De programmacommissie, met als voorzitter directeur Frans Willekens van het Nederlands Interdisciplinair De-

Onderzoeksdirecteur Theo Mulder van de KNAW

mografisch Instituut (NIDI-KNAW), studeert nog op de opzet van de workshop.

Aan het eind van het jaar wordt een advies van die commissie verwacht aan het KNAW-bestuur, dat dan beslist over mogelijke investeringen op dit gebied. (MdG)

Archief zoekt CPN-vrouwen

BEN VAN MEERENDONK, COLLECTIE IISG

Het Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV) wil de verhalen optekenen van vrouwen die rond de Tweede Wereldoorlog actief waren in de Communistische Partij (CPN). Het project is onderdeel van 'Erfgoed van de Oorlog', een initiatief van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport om bijna vergeten verhalen van mensen die de oorlog hebben meegemaakt op te tekenen, te bewaren en digitaal te ontsluiten.

De 'gewone CPN-vrouwen', die dus niet in het hoofdbestuur zaten, hebben nog weinig aandacht gekregen van onderzoekers, zegt het IIAV, dat belangstellenden oproept om contact op te nemen op het adres Obiplein 4, 1094 RB Amsterdam. Op de foto een bijeenkomst van CPN-vrouwen in een partijkantoor in 1948.

© www.cpnvrouwen.wordpress.com

Website helpt kiezer zonder voorzeggen

Twintigduizend unieke bezoekers had de website IkKiesWijzer.nl begin vorige week getrokken sinds hij op 5 mei de lucht in ging. Bedenker en organisator Maarten Marx is er 'best wel blij' mee. In de aanloop naar de Europese stembus van deze week konden de kiezers een beroep doen op deze nieuwe keuzedienst, een resultaat van Marx' project Political Mashup aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). 'Weer een site als Stembijzender of Kieskompas waarop je een hoop vragen moet invullen?' legt de website retorisch aan de bezoeker voor. 'Nee, hier kan je direct vinden wat de partijen beloven en op wat voor personen je eigenlijk stemt'.

Er is wel samengewerkt met Kieskompas, bijvoorbeeld om alle programma's te verzamelen van Europese partijen. En het was Stembijzender dat Marx en zijn collega's vroeg om de verkiezingsprogramma's makkelijker vergelijkbaar te maken. De be-

zoeker kan nu zelf het onderwerp invullen en krijgt dan te zien wat de partijen daarover zeggen. Dat gaat volgens het principe van *entry point retrieval*, aldus Marx: 'Je komt niet aan bij het document, maar bij de alinea die over jouw onderwerp gaat'. Ook is er van alle 785 zittende Europarlementariërs een persoonlijk profiel gemaakt waaruit blijkt op welke gebieden ze vooral actief zijn geweest.

Het project PoliticalMashup leverde eerder in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek en de Tweede Kamer de prijswinnende zoekmachine PoliDocs op, die de Handelingen van de Kamer toegankelijk en doorzoekbaar maakt. Marx is in gesprek met internationale partners om de zoekmachine naar acht Europese landen uit te breiden. (MdG)

© <http://politicalmashup.nl>
 © <http://ikkieswijzer.nl>
 © <http://polidocs.nl>

AGENDA

5 juni

Den Haag, Huygens Instituut
The Letter before the Spirit - the Importance of Text Editions for the Study of the Reception of Aristotle. Session 7: Electronic editing

About the importance of scientific, reliable and modern critical text editions for the study of the history of philosophy and science, more specifically for the study of the reception of Aristotle's works. Focus will be on new possibilities of electronic editing for this type of complicated text editions. www.huygensinstituut.knaw.nl/images/stories/nieuws/junicongres.pdf

15 juni

Amsterdam, KNAW, Trippenhuis
Ethics of (e)research

A one-day course for PhD students, post-doctoral and other researchers, organized by the Virtual Knowledge Studio in collaboration with the KNAW. Participants will have the opportunity to examine their own research practices from an ethical perspective and to learn about current approaches to research ethics. www.virtualknowledgestudio.nl/conferences/

17-19 juni

Geneva, University of Geneva
CERN workshop on Innovations in Scholarly Communication (OAI6)

The workshop will follow the successful format of previous workshops mixing practical tutorials, presentations from cutting-edge projects and research, discussion groups, posters, and an intense social programme to maximize interaction and communication. <http://indico.cern.ch/conferenceDisplay.py?confid=48321>

18 juni

Nijmegen, Radboud Universiteit
Middeleeuwse pelgrimstekens en geoinformatica

Symposium georganiseerd door de afdeling Kunstgeschiedenis van de middeleeuwen en de vroegchristelijke tijd van de RU ter gelegenheid van de presentatie van de vernieuwde Kunera-website www.kunera.nl. Kunera biedt toegang tot een database met meer dan 15.000 insignes en ampullen van religieuze en profane aard. Het programma omvat lezingen over IT en toepassingen daarvan, en middeleeuwse insignes. www.ru.nl/letteren/actueel/nieuws/symposium_o/

19 juni

Rotterdam, World Trade Center
GEO Youth Capital 2009

Bachelor en Masterstudenten kunnen zich gratis aanmelden voor de geo-spatial & SDI Masterclass verzorgd door vooraanstaande hoogleraren en sprekers uit het bedrijfsleven. In de Masterclass komen actuele vraagstukken over geo-informatie en de geo-informatie infrastructuur aan bod, gepresenteerd vanuit een brede benadering waarin zowel beleid en technologie als informatie belicht zullen worden. Deelnemers ontvangen na afloop een certificaat. www.gsdi.11.nl

22-25 juni

Maryland (USA), University of Maryland
Digital Humanities 2009
 Annual joint meeting of the Association for Computers and the Humanities, the Association for Literary and Linguistic Computing, and the Society for Digital Humanities. www.mith2.umd.edu/dh09/

24-26 juni

Keulen, Maternushaus
5th International Conference on e-Social Science

Bringing together leading representatives of the social science e-infrastructure, cyber infrastructure and e-research communities in order to improve mutual awareness and promote coordinated activities to accelerate research. www.ncess.ac.uk/conference-09/

14-28 augustus

Lugano, Università dell Svizzera Italiana
Swiss Summer School on Methods in the Social Sciences

Methodology is the corner stone of good scientific practice, and sound training in methodology is essential. The Summer School provides methodological courses of further education. It is open to all who need to use social science methods for their work, and is best suited for those who need to deepen and widen their methodological skills. www.unil.ch/fors/pages4119_en.html

Tussen schijn en werkelijkheid

PLAYING THE PAST

Reconstructie van een havenwijk in Antwerpen uit 1700

De game-industrie produceert tegenwoordig technologische hoogstandjes, waarbij de speler door foto-realistische werelden kan dwalen. Dezelfde technologie is ook in staat het verloren gegane verleden weer tot leven te wekken. Een virtuele tocht door een zeventiende-eeuwse stad, een interactieve wandeling door een verdwenen klooster, dankzij de computer lijkt het allemaal net echt.

Musea en erfgoedinstellingen gebruiken steeds vaker historische visualisaties om de beleving van het bezoekerspubliek te versterken. De Vereniging voor Geschiedenis en Informatica (VGI) hield daarom op 12 maart een studiemiddag over historische visualisaties.

Gespreksleider Jeroen van Vliet (Digitaal Erfgoed Nederland) stipte het spanningsveld aan tussen schijn en werkelijkheid. Een visualisatie kan immers nooit volledig met de vaak verloren werkelijkheid over-

eenkomen. Interpretatie en artistieke invulling zijn onvermijdelijk. Van Vliet deed daarom een oproep om keuzes altijd te verantwoorden.

Bas Bogaerts (Playing the Past) en Dylan Nagel (Paladin Studios), beide werkzaam op het gebied van driedimensionale visualisaties, deelden die visie. In hun presentaties stonden vooral de kansen voor historische visualisaties centraal, die door musea en erfgoedinstellingen vaak worden gebruikt om de beleving te versterken van moeilijk bereikbaar bezoekerspubliek, zoals schoolgaande jeugd en ouderen.

Johanna Jacobs (hoofdconservator) en Yolande Kortlever (stadshistoricus) van stadspaleis Het Markiezenhof in Bergen op Zoom toonden een praktijkvoorbeeld van interactieve 3D-toepassingen en films. Volgens hen is het cruciaal om audiovisuele middelen alleen in te zetten als die een meerwaarde hebben. Bo-

vendien moet het gebruik laagdrempelig zijn.

Historische visualisaties maken het niet alleen mogelijk om kennis te verkrijgen over het verleden, zo bleek, maar kunnen ook het gevoel geven in het verleden te zijn: een beleving waarvan genoten kan

worden. Dat die beleving vaak niet helemaal correct is, wordt door het grote publiek niet als een probleem ervaren. (T.H.)

www.markiezenhof.nl/
www.paladinstudios.com
www.playingthepast.com/

Conferentie 'OCR in massadigitalisering'

Ruim honderddertig deelnemers uit dertig landen namen op 6 en 7 april deel aan de IMPACT conferentie als gast van de Koninklijke Bibliotheek (KB), de projectleider van dit internationale onderzoeksproject (IMProving ACcess to Text). Het onderwerp, Optical Character Recognition (OCR) in massadigitalisering, is bijzonder actueel: er is grote behoefte aan betere software voor het automatisch digitaliseren van historische teksten. Problemen als beschadigingen van het materiaal, oude lettertypes en ingewikkelde lay-outs vragen om een oplossing.

Openingspreker Pat Manson, hoofd Cultural Heritage and Technology Enhanced Learning van de Europese Commissie, schetste de context: in het i2010 vijfjarenplan voor Digital Libraries heeft de Commissie zich ten doel gesteld het Europese erfgoed digitaal te ontsluiten. Astrid Verheusen (KB) besprak vervolgens enkele problemen waar bibliotheken zich meegeconfronteerd zien bij projectenvoor massadigitalisering, zoals hoge kosten en slechte OCR-kwaliteit. Hoe die kwaliteit te meten is werd toegelicht door Simon Tanner van King's College Digital Consulting, aan de hand van een analyse van twee miljoen gedigitaliseerde krantenpagina's van The British Library. Aansluitend vond een brede discussie plaats over huidige oplossingen en toekomstige uitdagingen op OCR-gebied.

Ook werden vanuit IMPACT enkele eerste resultaten van het project gepresenteerd. Katrien Depuydt (Instituut voor Nederlandse Lexico-

Pat Manson tijdens haar openingstoespraak.

logie) schetste hoe historische lexica de resultaten van OCR kunnen verbeteren, en Asaf Tzadok (IBM) demonstreerde een eerste versie van het Collaborative Correction platform waarmee gebruikers via een online module OCR-resultaten kunnen verbeteren. Dat het loont om gebruikers daarbij te betrekken, bewees ook Rose Holley (National Library of Australia). Ze beschreef hoe bij haar bibliotheek in korte tijd een hechte en betrouwbare online groep OCR-correctors was opgebouwd voor een historisch krantenproject.

Deze eerste IMPACT conferentie slaagde in de opzet om feedback te verzamelen van onderzoekers, leveranciers en experts van diverse bibliotheken. Tegen het einde van het project in 2011 is een vervolgonferentie voorzien, waarin de presentatie van de resultaten centraal staat. (Lieke Ploeger)

www.impact-project.eu/news/ic2009/presentations/

Het Biografisch Portaal als onderzoekinstrument

Welke rol kan het Biografisch Portaal van Nederland vervullen in het wetenschappelijk onderzoek? Die vraag stond centraal op een symposium op 27 maart, georganiseerd door het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (ING) en Data Archiving and Networked Services (DANS). Het Biografisch Portaal, waaraan wordt gewerkt onder leiding van het ING, moet gestructureerde en geïntegreerde toegang bieden tot biografische informatiebronnen die op verspreide plaatsen zijn te vinden. De bedoeling is dat het uitgroeit tot dé biografische website van Nederland en een belangrijke plaats gaat innemen in de infrastructuur van het Nederlandse erfgoed.

DANS-directeur Peter Doorn opende het symposium. Hij sprak onder andere over een mogelijke rol van Wikipedia als publicatieplatform voor biografische gegevens. Vervolgens was er aandacht voor de internationale context. Bernard Ebneith, hoofdredacteur van de *Neue Deutsche Biographie*, pleitte voor een Europees biografisch portaal, waarbij afspraken

over 'persistent identifiers' – duurzame webadressen – van personen van groot belang zijn. De hoofdredacteur van het toonaangevende *Oxford Dictionary of National Biography* (DNB), Lawrence Goldman, schetste geschiedenis en opbouw van zijn publicatie. Met 60.000 lemma's is deze de omvangrijkste die ooit verschenen is. De derde spreker, Wijnand Mijnhardt (Descartes Instituut) pleitte voor de totstandkoming van een nieuw Nederlands biografisch woordenboek en benadrukte de wetenschappelijke waarde ervan.

Het middagprogramma draaide rond de vraag wat Nederlandse onderzoekers verwachten van het Biografisch Portaal. Na de demonstratie van een prototype was er een rondetafelgesprek tussen zes wetenschappers. Een betrouwbaar biografisch woordenboek werd als belangrijk gezien voor de wetenschap maar ieder legde zijn eigen nadruk – bijvoorbeeld op de cultuurhistorische context, netwerkanalyse, aandacht voor veronachtzaamde groepen, of familiegeschiedenis. (René van Horik)

Website Brandgrens wint VGI-prijs

De Brandgrenswebsite van de gemeente Rotterdam heeft de VGI Innovatieprijs 2009 gewonnen. Op 12 maart reikte de Vereniging voor Geschiedenis en Informatica de zesde editie van de prijs uit op een studiemiddag in Den Haag. De twee andere genomineerden waren WatWasWaar en Expo '58: Back to the Future.

René Spork presenteert de Brandgrenswebsite aan VGI-leden en jury

De Brandgrens is de lijn die het gebied in Rotterdam markeert dat aan het begin van de oorlog door het bombardement van de Duitsers en de daaropvolgende brand werd verwoest. De gelijknamige website geeft informatie over de grens, het bombardement en meer in het algemeen over Rotterdam in de Tweede Wereldoorlog en in de wederopbouwperiode.

Compleet verhaal

De keus viel volgens de jury op de Brandgrenswebsite omdat daar 'op voorbeeldige wijze een historische gebeurtenis met grote impact wordt uitdiept'. Het Rotterdamse gemeentearchief heeft een 'compleet verhaal'

gerealiseerd, 'met veel details en gegevens op een innovatieve site die ook geschikt is voor wie nog niet zo bekend is met het onderwerp.' Medewerker René Spork van het stadsarchief nam de prijs in ontvangst. De gemeentelijke Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting en het Historisch Museum Rotterdam waren partners in dit project.

Met behulp van de 'brandgrens navigator' kan de gebruiker georeferent historisch materiaal ontdekken (filmbeelden, foto's en interviews met ooggetuigen). De uitvoerige teksten op de website gaan niet alleen over het bombardement. Ook onderwerpen als de jodenvervolgving, dwangarbeid, col-

laboratie, hongerwinter en de bevrijding krijgen aandacht.

'Het is een echte geschiedenis-site die weliswaar royaal gebruik maakt van de mogelijkheden van de techniek, maar vooral vertelt en getuigt van een gruwelijke gebeurtenis die Rotterdam getekend heeft,' aldus de jury die overigens vond dat alle drie de genomineerde websites op hun eigen innovatieve manier historisch materiaal hebben ontsloten.

Verfrissend ouderwets

De website *WatWasWaar* brengt met behulp van innovatieve technologie veel verschillende gegevens uit di-

verse bronnen bij elkaar en maakt die beschikbaar voor het publiek. Met de site *Expo '58: Back to the Future* komt de wereldtentoonstelling van 1958 in Brussel opnieuw tot leven, dankzij de 'verfrissende ouderwetse en glasheldere interface' die toegang biedt tot *oral history* documenten en de door gebruikers aangeboden content.

De Vereniging voor Geschiedenis en Informatica wil met de Innovatieprijs het gebruik van innovatieve ICT-toepassingen binnen de geschiedwetenschappen bevorderen en de toegankelijkheid van historische gegevens ondersteunen. (T.H.)

© www.gemeentearchief.rotterdam.nl/brandgrens/ www.watwaswaar.nl/ www.expo58.eu/

Jaarverslag PARSE.Insight

Het project PARSE.Insight dat met EU-steun op Europese schaal digitale wetenschappelijke informatie wil veiligstellen, heeft goede vooruitgang geboekt in zijn eerste jaar. Er is een concept-Roadmap geschreven voor de bouw van een infrastructuur voor e-wetenschap in Europa, er is vastgesteld hoe de verschillen tussen de huidige en de gewenste situatie moeten worden geanalyseerd en er

zijn specificaties opgesteld voor de standaarden waarop beoordeling en certificering van repositories kunnen worden gebaseerd. Er zijn ook verschillende documenten gepubliceerd zoals genoemde concept-Roadmap, een communicatieplan en een inventarisatie van betrokken communities. Die documenten en het jaarverslag zijn op te halen op www.parse-insight.eu.

NWO steunt grote dataprojecten

Vijf projecten voor het opzetten van databanken en dataverzamelingen in de alfa- en gammawetenschappen zijn in maart gehonoreerd door NWO in het kader van het programma Middelgroot.

In de prijzen vielen op sociaalwetenschappelijk gebied projecten van de Universiteit Utrecht over criminaliteit onder pubers en voor een buurt- en netwerkmonitor, en van de Universiteit van Tilburg over kanker en psychosociaal welbevinden. In de geesteswetenschappen werden bijdragen gevoteerd voor een project van het Meertens Instituut en de Digitale Bibliotheek der Nederlandse Letteren (DBNL) om Nederlandse liederen online beschikbaar te maken met tekst en melodie, en het project Medieval Memoria Online van opnieuw de universiteit Utrecht, waarbij ook DANS, de rijksdienst voor Kunsthistorische Documentatie en het K.F. Heinfonds betrokken zijn.

Het programma Middelgroot van de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek geeft subsidies voor het opzetten van data-infrastructuur als die urgent is en tot hoogwaardig vernieu-

wend onderzoek leidt. De bijdrage kan uiteenlopen van 110.000 tot 900.000 euro, waarbij het bedrag steeds driekwart omvat van de te maken kosten en het vierde kwart wordt bijgedragen door de aanvrager van de subsidie. In totaal kwamen voor deze ronde 88 aanvragen binnen waarvan er 23 werden gehonoreerd, met daartussen vijf op het gebied van de alfa- en gammawetenschappen. Door een flinke eenmalige verhoging beliep het totale subsidiebedrag in deze ronde tien miljoen euro.

Voor het project Dutch Songs Online legde NWO 775 duizend euro klaar, voor Medieval Memoria 550 duizend. De buurt- en netwerkmonitor en de infrastructuur over kanker en psychosociaal welbevinden kregen ieder 450.000 euro en voor het onderzoek naar jeugdcriminaliteit werd bijna 350 duizend euro vrijgemaakt. (MdG)

Werkgeversonderzoek

In het elektronisch archief EASY van DANS zijn de data opgenomen van het Intermediair Beste Werkgevers Onderzoek. De datasets van dit jaarlijkse onderzoek zijn geharmoniseerd en samengevoegd tot één samenhangend bestand. In het onderzoek, dat sinds 2001 bestaat, worden onder meer het HRM-beleid, de arbeidsvoorwaarden en de cultuur van bedrijven en organisaties betrokken. De resultaten worden gebruikt voor een publicatie in het weekblad Intermediair. In totaal hebben vanaf het begin 325 bedrijven en organisaties meegedaan, waarvan een deel meer dan een keer, en zijn 873 interviews gehouden met bedrijven en organisaties. Het bestand is uniek vanwege het grote aantal cases en de longitudinale dataverzameling.

Webby bekroning voor UvA-expert

De website smarthistory.org heeft begin mei een Webby Award gewonnen in de categorie Educatie. Webby Awards zijn de belangrijkste internationale prijzen voor websites.

Smarthistory.org, begonnen als weblog van twee Amerikaanse kunsthistorici, werd in 2008 herontworpen door een team onder leiding van webconservator Lotte Meijer. Het is een multimediaal kunstgeschiedenis 'webboek', waarin honderden hoogtepunten uit de Westerse kunstgeschiedenis worden besproken met behulp van teksten, beeld, maar ook met meer dan 150 video's (podcasts en screen casts). Dit 'webboek' kan sneller worden aangepast dan een tekstboek en studenten kunnen makkelijker worden betrokken bij het materiaal volgens Meijer, die afstudeerde aan de Universiteit van Amsterdam en nu zelfstandig adviseur is in die stad.

Scheepvaart online

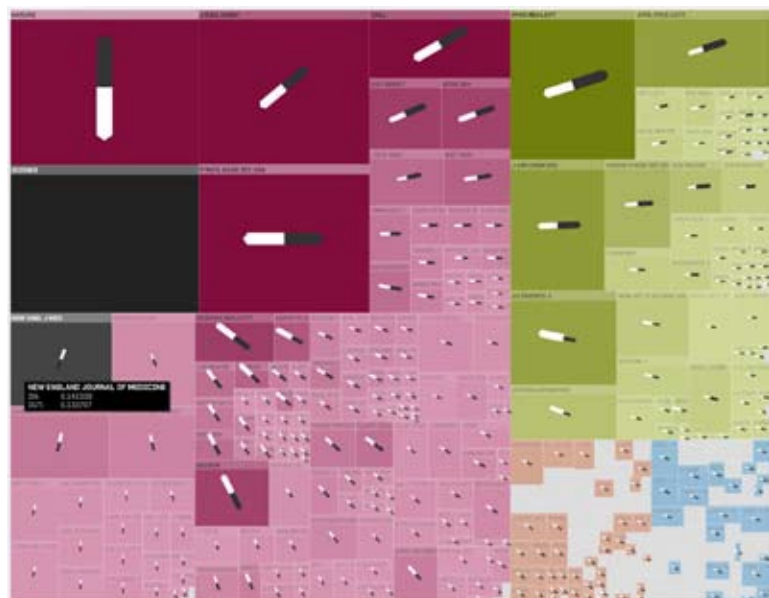

DANS gaat oude data over de Nederlandse scheepvaart digitaal toegankelijk maken. Dat is onderdeel van een groot onderzoek naar die scheepvaart in de 17e en 18e eeuw.

Het project onder de naam 'Dutch connections: the circulation of people, goods and ideas in the Atlantic world, 1680-1795', draait sinds 1 april vorig jaar aan de Universiteit van Leiden en de Vrije Universiteit. Het brengt veel data voort over de scheepvaart in het Atlantisch gebied, die afzonderlijk en samen online worden gezet. Dat laatste onderdeel verzorgt DANS. Het zal op 1 augustus afgerond zijn. (Afbeelding: De Amsterdamse viermaster 'De Hollandse Tuyn' geschilderd door H.C. Vroom).

© www.kitlv.nl/home/Projects?id=19

Het gewicht van een tijdschrift

Het Eigenfactor project van een vijftal onderzoekers aan de universiteiten van California en Washington onderzoekt op basis van citatiegegevens het wetenschappelijk belang (de 'eigenfactor') van die tijdschriften. Dat belang kan dan vervolgens weer worden meegewogen in de waardering van citaties: aangehaald worden in het ene tijdschrift weegt zwaarder in het voordeel van de geciteerde dan in het andere. Op

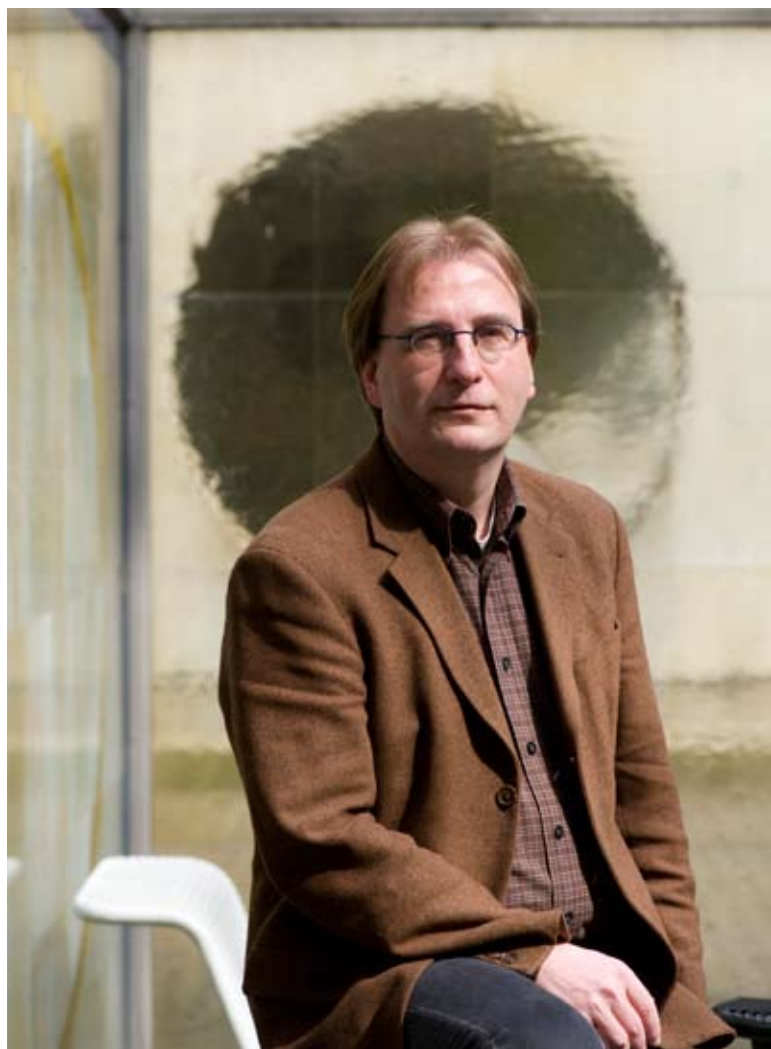
verschillende manieren worden aantallen citaties interactief in beeld gebracht. In de afbeelding staan de rechthoeken voor tijdschriften. De grootte van de rechthoek correspondeert met de eigenfactor, de kleur geeft het vakgebied aan. De pijlen geven het aantal citaties aan van en naar het geselecteerde tijdschrift (*Science*). Meer voorbeelden van aansprekende visualisaties op <http://well-formed.eigenfactor.org/>. (PB)

CBS-onderzoeker en hoogleraar Sociale Samenhang Hans Schmeets:

MARTIJN DE GROOT

‘We proberen internet een rol te geven in het onderzoek maar ik ben er sceptisch over’

Op 1 april 2008 werd Hans Schmeets, onderzoeker bij het CBS in Heerlen, benoemd tot hoogleraar aan de Universiteit van Maastricht. Een jaar later hield hij zijn oratie, over vertrouwen in kiezersonderzoek. Een kwantitatief georiënteerde onderzoeker aan een kwalitatief ingestelde faculteit. ‘Dat kan veel goeds opleveren.’

TWAN WIEMANS

gevoel dat ik instrumenten in handen wilde hebben, als een hamer en beitel, waarmee ik de werkelijkheid kon benaderen. En dat brengt je dan als vanzelf bij het kwantitatieve onderzoek,’ licht hij toe.

De weg tussen toen en nu is recht, zo blijkt bij navraag. Schmeets studeerde in 1984 af in Nijmegen, deed daar enkele onderzoeksprojecten en kwam in 1987 bij zijn huidige hoofdwerkgever terecht, het Centraal Bureau voor de Statistiek. Dat had juist de opdracht binnengesleept om voor tien jaar het Nationaal Kiezersonderzoek te organiseren en uit te voeren. ‘Mijn baan bij het CBS bestond uit het opzetten van dat NKO en het rapporteren over het leefsituatieonderzoek zoals de gezondheid, het veiligheidsgevoel en de maatschappelijke participatie zoals de mensen die ervaren’. Zat hij bij het CBS meteen op de goede plek? De standplaats Heerlen paste hem niet alleen vanwege zijn eigen Limburgse komaf. ‘Dit is binnen het CBS ook de vestiging waar de meeste enquêtes worden gedaan, terwijl in Voorburg de statistieken meer gebaseerd zijn op registraties’.

Schmeets bleef tot op vandaag betrokken bij het NKO, dat inmiddels tot een belangrijke nationale bron van longitudinale sociaalwetenschappelijke data is uitgegroeid. Hij is nu lid van de adviesraad van de verantwoordelijke Stichting Kiezersonderzoek Nederland (SKON), die na een onderbreking van enkele jaren vorig jaar opnieuw het veldwerk bij het CBS onderbracht. In tegenstelling tot de internetpanels is het NKO, dat voor en vlak na de verkiezingen onderzoek doet met behulp van een eigen groep CBS-enqueteurs, wèl in staat om de uitslag tot een enkele zetel nauwkeurig te voorspellen, claimt hij fijntjes. Dat het dat doet met behulp van een methode die door sommigen wordt gezien als meer van het verleden dan van de toekomst, en die door de opkomst van het internet relatief steeds duurder wordt, hindert hem om die reden in het geheel niet. Schmeets: ‘Wij zijn bij het CBS ook hard bezig om na te gaan hoe we een betrouwbare combinatie kunnen maken van het verzamelen van informatie via internet, de telefoon en de traditionele *face-to-face* interviews. Een *mixed-mode* aanpak. Natuurlijk zijn de mogelijkheden van

het internet groot en ja, de kosten zijn laag. Toch ben ik er wel sceptisch over of dat tot goede resultaten kan leiden. Misschien zullen we wel zeggen: de oude huis-aan-huis aanpak levert toch de meest betrouwbare resultaten, want om die betrouwbaarheid gaat het tenslotte.’

‘Na de verkiezingen in Moldavië werd geroepen dat er was gefraudeerd. Maar onze statistieken zeiden dat het heel behoorlijk was gegaan.’

Zijn belangstelling voor verkiezingen zorgde voor een tweede spoor in Schmeets’ loopbaan. Hij raakte betrokken bij Oost-Europa en vooral bij het waarnemen van de verkiezingen die elkaar in dit deel van de wereld met het opbloeien van de democratie in hoog tempo opvolgden. Schmeets: ‘In 1995 werd ik door de Europese Commissie gevraagd om iets met de bevindingen van de internationale waarnemers te doen. Eerst heb ik gekeken naar de verkiezingen voor de Doema in Rusland in datzelfde jaar, en in de zomer van 1996 naar de presidentsverkiezingen die erop volgden. Ook in 1996 ben ik met de waarnemingsmissie onder leiding van de Nederlandse oud-minister Ed van Thijn mee geweest naar Bosnië.’ Schmeets’ taak bij dergelijke missies komt neer op het verzamelen, verwerken en analyseren van de waarnemingen, zo legt hij uit. ‘Je probeert een methode te ontwikkelen die tot betrouwbare oordelen leidt over de gang van zaken in een bepaald stemlokaal, en op basis van al die stemlokalen weer over de hele verkiezingen. En dat is redelijk gelukt. We hebben een vragenlijst op kunnen stellen waarin de bevindingen van de waarnemers in de stembureaus een betroubaar beeld geven van de situatie op de verkiezingsdag. Nog niet zo lang geleden was ik in Moldavië, waar

na de verkiezingen werd geroepen dat er was gefraudeerd. Maar onze statistieken zeiden op basis van de waarnemingen dat het heel behoorlijk was gegaan.’

Is zijn Oost-Europese betrokkenheid het startpunt voor internationale vergelijkingen van kiezersonderzoek, waar een zee van mogelijkheden zich zou kunnen aandienen? De CBS-er heeft die zee nog niet direct in beeld: ‘Het gaat om verschillende soorten onderzoek. In het NKO is de kiezer de onderzoekseenheid; in de waarnemingen bij verkiezingen het stembureau. Dat zijn verschillende grootheden.’

Politieke betrokkenheid is één van de aspecten die van belang zijn voor het begrip *sociale samenhang*, waarop Schmeets leerstoel ‘in het bijzonder’ is gericht. ‘Naast sociale contacten en betrokkenheid bij maatschappelijke organisaties is het één van de factoren die de participatie bepaalt: participatie binnen bevolkingsgroepen, maar ook daartussen. Bovendien is het vertrouwen van mensen onderling en het vertrouwen in instituten bepalend om vast te stellen in hoeverre er sprake is van sociale samenhang,’ doceert hij. Is sociale samenhang niet een lichtelijk modieus begrip, aangespoeld met het getijde van het huidige kabinet? Schmeets: ‘Het klopt dat het in de mode is. Maar dat wil nog niet zeggen dat het ook uit die mode voortkomt. Wij waren bij het CBS al lang met sociale samenhang bezig voordat het in de politiek populair werd, ook samen met zusterinstellingen in Finland en Australië bijvoorbeeld. En wij kijken natuurlijk aan de hand van onze eigen statistieken zoals het Sociaal Statistisch Bestand wat we aan de discussie kunnen bijdragen. Op het CBS willen we net als voor andere sociale indicatoren ook voor sociale samenhang een monitor maken, zeg maar een meetlat die aangeeft hoe het ervoor staat.’

De samenwerking met de Universiteit Maastricht wordt door Schmeets’ benoeming makkelijker en dat kan naar twee kanten veel goeds opleveren, vindt hij. ‘Bij de universiteit van Maastricht heeft de nadruk altijd wat meer op kwalitatief onderzoek gelegen. Daardoor heb ik als kwantitatief onderzoeker daar iets te bieden, maar kunnen wij ook omgekeerd profiteren van hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek naar sociale samenhang.’

Socioloog en methodoloog Hans Schmeets is geen man van het conflictmodel. Hij spreekt zonder stemverheffing, zal niet snel zeggen dat iemand ongelijk heeft maar kiest er liever voor om in alle rust nog eens zijn eigen visie uiteen te zetten. Maar als je bij Schmeets aan boord komt met een pleidooi voor internetpanels om verkiezingsuitslagen te voorspellen, maakt hij daar snel korte metten mee. De non-respons, de groep mensen die niet aan een onderzoek meedoen, heeft een veel te grote invloed op de voorspellingen van die panels en daardoor zijn de verschillen groot, onderling en in de tijd.

Maar tegen het non-respons-effect kan toch veel statistisch weerwerk worden geleverd? ‘Dat blijkt niet,’ antwoordt Schmeets kortweg. ‘Die panels proberen dat wel maar ze slagen er niet in om het goed te doen. Als je een goede steekproef hebt van een paar duizend mensen kun je er bij de Tweede Kamerverkiezingen niet zeven zetels naast zitten, zoals regelmatig gebeurt,’ aldus de Limburgse hooggeleerde. ‘En het is niet zo dat er één van die panels het goed doet en de andere minder. Nee, ze zitten er allemaal regelmatig naast.’

Schmeets’ felheid op dit onderwerp is begrijpelijk. Hij is niet alleen meer dan twintig jaar betrokken bij het Nationaal Kiezersonderzoek (NKO), dat gebaseerd is op face-to-face interviews met een representatieve steekproef uit de Nederlandse stemgerechtigde bevolking. Hij is ook methodoloog, specialist op het gebied van surveyonderzoek – gebaseerd op enquêtes – en al heel zijn professionele leven bezig met verkiezingen. Dit is dus zijn terrein.

‘Die panels proberen wel de nadelen van een hoge nonrespons te compenseren maar ze slagen er niet in om het goed te doen.’

Zijn voorliefde voor kwantitatieve methodes was niet heel gewoon toen hij aan het begin van de jaren tachtig studeerde. ‘Je moet je bewust zijn van de beperkingen die survey-onderzoek meebrengt,’ zegt Schmeets nu, maar die beperkingen waren destijds voor veel sociologen reden om zich van het kwantitatieve onderzoek af te keren. Oppervlakkig, luidde de kritiek van vakgenoten en studenten die zich liever tot de zogenaamde kwalitatieve methoden wendden. Zo niet Schmeets. ‘Ik had tijdens mijn studie sociologie al het

Hans Schmeets (1959) studeerde sociologie in Nijmegen. Hij trad in 1987 in dienst van het CBS waar hij onder meer werd belast met het opzetten van het Nationaal Kiezersonderzoek. Tegenwoordig geeft hij leiding aan het CBS-speerpunt Sociale Samenhang. Sinds 1995 verricht Schmeets als verkiezingsexpert werkzaamheden voor de EU, de OVSE en de Raad van Europa. In 2002 promoveerde hij op het

proefschrift *Vrije en eerlijke verkiezingen in de OVSE-regio; de ontwikkeling van een meetinstrument*. Schmeets werd op 1 april 2008 benoemd tot bijzonder hoogleraar ‘Sociale Statistiek, in het bijzonder de empirische bestudering van sociale samenhang’ bij de faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen van de Universiteit Maastricht.

Focus

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis

THIJS HERMSEN

Faciliteren en stimuleren van onderzoek naar de historie van Nederland, dat is volgens directeur Donald Haks de missie van het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis. 'Het ING heeft in feite één groot aandachtsgebied en dat is de complete geschiedenis van ons land in al haar aspecten, vanaf het moment dat er bronnen beschikbaar zijn'.

Meer dan honderd jaar geleden, in 1902, riep de regering de voorloper van het ING in leven, de *Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën*. Onder geschiedwetenschappers was grote behoefte aan betrouwbare historische bronnen ontstaan, en de commissie moest zich dus vooral met het uitgeven van bronnenpublicaties bezighouden. Dat is ook nu nog een van de belangrijkste activiteiten, maar er is intussen wel veel veranderd.

Sinds 1989 is het ING een zelfstandig onderzoeksinstituut van de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Met zijn circa zestig werknemers ontplooit het instituut vanuit zijn vestigingsplaats Den Haag een brede reeks activiteiten. Haks: 'De voornaamste werkzaamheden zijn het ontsluiten en publiceren van bronnen en gegevens over de geschiedenis van Nederland, en het onderzoek op basis van diezelfde gegevens. Daarnaast bouwen en beheren we digitale databanken en stellen we bronnenoverzichten, onderzoeksgidsen en naslagwerken samen.'

Volgens Haks onderscheidt het ING zich duidelijk van andere instellingen op hetzelfde vakgebied: 'Universiteiten houden zich met onderwijs en onderzoek bezig. Instellingen als het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis hebben als voornaamste taak het beheren van hun collecties. Het ING beheert geen collecties maar concentreert zich op onderzoek en de publicatie van bronnen.'

Het instituut neemt niet zelden grote projecten op zich, zoals de databank *De correspondentie van Willem van Oranje*. Haks: 'Er is onderzoek gedaan in tweehonderd archieven in heel Europa, waarbij vele duizenden documenten zijn gevonden. Daar zijn veel onderzoekers bij betrokken. Zo'n groot onderzoek kan een universitaire onderzoeksafdeling niet uitvoeren.'

Nationaal en internationaal werken de Haagse historici samen met veel partners. 'Internationaal zitten we bijvoorbeeld in een netwerk met soortgelijke instellingen in Groot-Brittannië, België, Frankrijk en Oostenrijk,' aldus de directeur. 'In Nederland werken we vooral op projectbasis samen met andere instituten en universiteiten. Samen met de

Donald Haks: 'Massadigitalisering gaat hoge vlucht nemen'

Koninklijke Bibliotheek houdt het ING de Digitale Bibliografie Nederlandse Geschiedenis up-to-date'.

In het midden van de jaren negentig begon het ING digitaal te publiceren: 'Dat brengt grote voordelen mee. Databases en digitale tekstbestanden zijn veel beter te doorzoeken als ze elektronisch toegankelijk zijn.' Tegenwoordig worden bijna alle projecten digitaal gepubliceerd en via de website van het instituut vrij toegankelijk gemaakt.

Haks: 'Wij zijn nu bezig met het Biografisch Portaal. Er zijn veel online biografische databanken over bewoners van ons land. Het ING stelt er bijvoorbeeld al twee samen: het Biografisch Woordenboek van Nederland en het Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland. Samen met andere wetenschappelijke instellingen willen we nu via dat Portaal alle aangesloten online biografische databanken doorzoekbaar maken.'

Een ander voorbeeld is de Digitale Bibliografie Nederlandse Geschiedenis (DBNG), een databank met duizenden boeken, tijdschriften, artikelen (ook digitale) en databanken over de geschiedenis van Nederland die in verschillende collecties zijn ondergebracht. Nieuw is de mogelijkheid om met behulp van geografische aanduidingen en een tijdbalk literatuur te zoeken.

In de nabije toekomst zal massadigitalisatie een grote vlucht nemen, verwacht Haks: 'De vraag onder historici naar grote inhoudelijk verschillende bronbestanden en tekstcorpora is groot. Daarbij verwacht ik dat de bestaande elektronische hulpmiddelen steeds geavanceerder zullen worden. Zo kan het doorzoeken

van teksten op betekenis en stijl worden verbeterd met technieken die op semantisch en syntactisch onderzoek zijn gebaseerd.'

Onderzoekers van allochtonen hebben veel gemeenschappelijk

Veel gemeenschappelijke ervaringen kwamen op 11 maart aan het licht op een studiedag van de NPSO over het ondervragen van niet-westerse allochtonen. De drukbezochte bijeenkomst bij het Sociaal-Cultureel Planbureau in Den Haag bood echter ook uitzicht op oplossingen.

Het Nederlandstalig Platform voor Survey Onderzoek had de middag georganiseerd vanuit de wetenschap dat etnische minderheden bij enquêtes een lastige groep vormen, en dat beeld werd bevestigd door alle vier de inleiders: Remco Feskens (CBS), Joost Kappelhof (SCP), Ahmed Ait Moha (Motivaction) en Marleen Foets (Erasmus Universiteit). Het betrekken van niet-westerse allochtone doelgroepen in onderzoek verloopt moeizaam, er moet veel energie worden gestoken in het behalen van een goede respons, het is lastiger om contact te leggen, de huishoudstructuur is ingewikkelder, bij de eerste generatie komen taalproblemen voor, mensen zijn langer afwezig en wonen geconcentreerd in stedelijke gebieden, zo kwam naar voren. Ook treden in de interactie tussen respondent, meetinstrument en interviewer allerlei meetfouten op. Mede daardoor kan het in de analysefase lastig zijn om gevonden verschillen te interpreteren. Opvallend was dat de

Resultaten webarchief deze zomer zichtbaar

In de loop van de komende zomer zal het mogelijk zijn om via de website van de Koninklijke Bibliotheek (KB) kennis te nemen van het groeiende Webarchief van Nederland.

De KB is in 2006 begonnen met het verzamelen en archiveren van een selectie uit het Nederlandse web. In eerste instantie ging het om een honderdtal websites, waarvan ruim 16 bestanden met een gezamenlijke omvang van meer dan 360 Giga-byte in tweehonderd verschillende bestandsformaten. Na deze eerste fase werd in 2007 begonnen met het opzetten van de infrastructuur en het inpassen van het archief in de bestaande activiteiten van de KB. Ook dit *Webarchief van Nederland* zal een selectie van Nederlandse websites duurzaam opslaan en permanent toegankelijk houden. Dat er voor een selectie is gekozen heeft praktische, juridische en inhoudelijke redenen. Zo kent Nederland geen depotwetgeving en kan de archiverende instelling daardoor alleen een website crawlen met toestemming van de eigenaar, waardoor streven naar volledigheid bij voorbaat zinloos is.

Ook auteursrechtelijke overwegingen spelen een rol. Daarnaast overweegt de nationale bibliotheek dat het beter is om een beperkt aantal websites geheel te archiveren dan om alle websites slechts fragmentarisch vast te leggen.

De criteria die de KB hanteert bij de selectie zijn behalve formeel – de site moet bijvoorbeeld openbaar zijn – vooral inhoudelijk. Daarbij is het bestaande collectieplan van de KB uitgangspunt. Dat plan concentreert zich op de Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving en kent een indeling die het wetenschappelijk karakter van de KB sterk weerspiegelt.

Doelgroepen van deze nieuwe dienst zijn dan ook in de eerste plaats onderzoekers en beroepsmatig geïnteresseerden, maar het archief staat natuurlijk ook open voor alle anderen die belangstelling hebben voor het web. (Caroline van Wijk)

NATIONALE BEELDBANK

ervaringen zo universeel waren.

Voor de meeste problemen bleek echter ook een oplossing te vinden: het aantal contactpogingen verhogen leidt aantoonbaar tot een hogere respons, het inzetten van tweetalige interviewers maakt dat ook de eerste generatie kan deelnemen. Daarnaast kan een passende beloning tot een betere respons leiden en draagt het uitvoeren van een pilot bij aan het beperken van meet-

fouten. Ahmed Ait Moha van onderzoeksbureau Motivaction liet zien dat de inzet van online onderzoek voor specifieke leeftijdsgroepen een oplossing kan zijn. Er bleek dus weliswaar niet één recept te zijn om niet-westerse allochtonen in onderzoek te betrekken, maar er kan wel van steeds meer ervaringen gebruik worden gemaakt om een verantwoord en uitvoerbaar onderzoek op te zetten. (Yolanda Schothorst)

Documentatie opgravingen digitaal ontsloten

Afgelopen maand is DANS begonnen met het digitaal beschikbaar maken van de documentatie van honderden archeologische opgravingen in. Dat was mogelijk nadat een subsidieaanvraag begin mei was gehonoreerd door het programma Odyssee.

Odyssee is een gezamenlijk project van de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), Erfgoed Nederland en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In de afgelopen decennia zijn in Nederland duizenden opgravingen uitgevoerd. Een grondige analyse en publicatie van het materiaal zou tot een flinke kennisvermeerdering kunnen leiden maar heeft in veel gevallen nog niet plaatsgevonden. Dankzij Odyssee kan een klein aantal beeldbepalende vindplaatsen nu alsnog worden uitgewerkt.

Het project dat DANS nu samen met de Universiteit Leiden uitvoert is een van een tiental gehonoreerde aanvragen voor kortlopend onderzoek. Het richt zich in eerste instantie op het faciliteren van de overige projecten, die betrekking hebben op verschillende opgravingen die in de vorige eeuw zijn gedaan. Het uitwerken van het Merovingische grafveld Wijchen of van het Romeinse havenfort in Velsen zijn daar voorbeelden van.

Alle betrokken opgravingen zijn vastgelegd op een veldtekening met de locatie van sporen en vondsten.

GERLO BEERNINK

Opgraving aan de Linge bij Tiel voor de aanleg van de Betuweroute. De documentatie van deze opgravingen is al gedigitaliseerd en toegankelijk gemaakt in het archiveringssysteem DANS EASY.

De laatste jaren is er al een enorme voortgang geboekt in het digitaal beschikbaar maken van juist die unieke documenten. Zo heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) al veel opgravingsdocumentatie laten scannen, wat de uitwerking veel eenvoudiger maakt. In die gevallen zijn echter dikwijls de onderzoekers niet op de hoogte van de beschikbaarheid of ze kunnen er niet gemakkelijk bij.

In het eerste deel van het project van DANS en de Universiteit

Leiden zullen daarom alle bestaande digitale veldtekeningen worden ontsloten voor de Nederlandse archeologie. Daarna volgt de fase van 'scanning on demand': nog niet gedigitaliseerde tekeningen van opgravingen die onderzoekers willen gaan uitwerken, worden direct gescand. Met deze tweeledige aanpak wordt een brede digitale beschikbaarheid nagestreefd waardoor op elk moment, in het kader van een eigen onderzoek, weer een klein stukje van Odyssee kan worden opgelost. (Marjolein van den Dries)

'KEEP' research data en games voor de toekomst

De Koninklijke Bibliotheek neemt sinds 1 februari deel aan het Europese project KEEP – en de afkorting maakt al duidelijk dat het hier gaat om 'behoud' – behoud van toegang tot digitale informatie.

Die informatie is kwetsbaar omdat hardware en software snel verversen waardoor de informatie onleesbaar dreigt te worden. In principe zijn er twee technieken om deze kwetsbaarheid te verminderen. Bij migratie wordt het bestandsformaat omgezet in een nieuw bestandsformaat en emulatie wordt met behulp van speciale software informatie in de originele context weergegeven op hedendaagse computers.

De afkorting KEEP staat voor Keeping Emulation Environments Portable, wat een nogal technische beschrijving is van wat het project beoogt: een werkwijze en gereedschappen ontwikkelen die het mogelijk maken om oude media uit te lezen en de informatie door middel van emulatie weer 'tot leven' te wekken. Het project bouwt voort op nationale initiatieven zoals het Dioscuri-project van het Nationaal Archief en de Koninklijke Bibliotheek, dat oude bestanden en programma's uit het MS DOS tijdperk weer toegankelijk maakt. Maar de bestaande emulatiesoftware is nog te complex en niet erg gebruiksvriendelijk. Bovendien is die zelf weer afhankelijk van hardware en dus kwetsbaar op de

lange termijn. Binnen KEEP wil men daarom vooral gebruiksvriendelijke software ontwikkelen die breed inzetbaar is. Zo zou elk soort organisatie op eenvoudige manier toegang kunnen krijgen tot de eigen digitale collecties in de oorspronkelijke context. De software ondersteunt het overzetten van de informatie van bijvoorbeeld diskettes naar andere dragers en heeft een virtuele laag die het mogelijk moet maken om toepassingen over te zetten op computers van de volgende generatie.

Om aanwezige kennis op emulatiegebied zo goed mogelijk te gebruiken bestaat het consortium achter het project niet alleen uit de bekende archiveringspartners, maar is ook een koppeling naar de spelindustrie gemaakt. Emulatietechnieken worden immers al jaren met succes gebruikt voor het toegankelijk houden van oude computerspellen. Met de deelname van de European Game Developers Federation (EGDF) en het Berlijnse Computerspel Museum wordt kruisbestuiving mogelijk. Andere partners zijn onder meer de Bibliothèque nationale de France (BnF, coördinator), Koninklijke Bibliotheek (KB), Deutsche Nationalbibliothek (DNB), University of Portsmouth en het softwarebedrijf Tessella. Het project heeft een looptijd van drie jaar.

<http://www.keep-project.eu>

Sinds kort beschikbaar

Het overzicht toont een aantal databestanden die recent voor onderzoekers beschikbaar zijn gekomen bij CBS en DANS. Een volledig overzicht van de CBS-bestanden is te vinden op www.cbs.nl/microdata. De bij DANS beschikbare databestanden komen

van diverse andere onderzoeksinstellingen. Deze kunnen kosteloos worden gedownload vanuit DANS EASY: <http://easy.dans.knaw.nl>. Via DANS kunnen ook de beveiligde microdata van het CBS kosteloos geleverd worden: www.dans.knaw.nl/nl/data/cbs/overzicht/

Centraal Bureau voor de Statistiek	Periode
Bestaande koopwoningen	2008
Consumenten Conjunctuuronderzoek	2008
Werkloosheidsuitkeringen	2008
Wet Inkomen en Arbeid	2008
Consumentenprijzen	2007 en 2008
Woonruimteregeister	2008
Statistiek financiën van grote ondernemingen	2007

Beschikbaar via DANS EASY

- Archeologie**
 - Enschede Usseler Es. Aanvullend Archeologisch Onderzoek d.m.v. proefsleuven (BAAC bv, 2008)
 - Vluchtige huisplattegronden. Verslag van een tweede opgravingscampagne te Rhenen-Remmerden (Archeologisch Onderzoek Leiden Archol bv, 2006)
 - Admiraalsplein. Een karterend en waarderend, inventariserend archeologisch onderzoek d.m.v. proefsleuven (Gemeente Dordrecht, 2008)
- Geschiedenis**
 - VOC Opvarenden: Personeelsadministratie VOC 18e eeuw (Enkhuizen en Hoorn)
- Sociale wetenschappen**
 - Slachtoffers van oplichting en van poging tot oplichting 2008 (Ministerie van Justitie – WODC)
 - Familie-enquête Nederlandse bevolking 2003 (Radboud Universiteit Nijmegen)
 - Beste Werkgevers Onderzoek 2001-2008 (Universiteit van Amsterdam – AIAS)
 - Inkomenspanelonderzoek (CBS – beveiligd microbestand)
 - Mantelzorg 2007 (CBS – beveiligd microbestand)

Verkenning portaal Jeugddata voer voor symposium

Bij DANS (Data Archiving and Networked Services) loopt sinds januari van dit jaar een verkenning van de behoefte aan het opzetten van één verzamelplaats voor gegevens uit jeugdonderzoek: Portaal Jeugddata. Het project bestaat uit een reeks gesprekken met onder meer dataontwikkelaars bij universiteiten en onderzoeksinstituten. Het verslag moet wensen in beeld brengen, maar ook knelpunten bij het opzetten van een eventueel portaal.

Jeugdonderzoek is in wetenschap en beleid actueel, vooral door toedoen van het programmaministerie Jeugd en Gezin dat in het huidige kabinet voor het eerst verscheen. DANS

streeft ernaar rondom het thema jeugd een groot aantal databestanden beschikbaar te maken, maar constateert ook dat van veel projecten de data minder goed toegankelijk zijn. Daarover wordt gesproken met onder meer TRAILS (longitudinaal jongerenonderzoek naar psychische problemen), het Sociaal-Cultureel Planbureau, het Nationaal Tweelingen Register, COOL (Cohortonderzoek onderwijloopbanen), NEMESIS (bevolkingsonderzoek van het Trimbos Instituut) en de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS) van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut. Ook het project over criminaliteit onder pubers van de Univer-

siteit Utrecht, dat afgelopen voorjaar een subsidie kreeg in het kader van de ronde NWO Middelgroot (zie p.3) is relevant voor de DANS-verkenning. Daarnaast zijn er regionale epidemiologische cohortstudies en sinds kort ook een Landelijke Jeugdmonitor, gecoördineerd door het CBS. In het najaar wordt op basis van de verkenning bij de KNAW een symposium georganiseerd, waar wordt gedebatteerd over de prioriteiten bij het inrichten van een Jeugdportaal en over voor- en nadelen van het onvoorwaardelijk beschikbaar stellen van jeugdonderzoeksgegevens via het portaal. Contactpersoon bij DANS is Henk Vinken. (MdG)

COLOFON

e-data@research is het kwartaalblad in Nederland over data en onderzoek in de alfa- en gammawetenschappen. Het verschijnt onder auspiciën van DANS, het Huygensinstituut, het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, het Centraal Bureau voor de Statistiek, de Koninklijke Bibliotheek en de Vereniging voor Geschiedenis en Informatica. Toezending kosteloos aan relaties van de stakeholders en op verzoek aan studenten in de alfa- en gammarichtingen. Oplage: 7500. *e-data@research* is online te raadplegen op www.edata.nl

Uitgever: Stichting Uitgeverij *e-data@research*, Postbus 93067, 2509 AB Den Haag
Redactieadres: Postbus 93067, 2509 AB Den Haag; t (070)3494450 f (070)3494451 e edata@dans.knaw.nl
Redactie: Inge Angevaere, Ronald van der Bie, Peter Boot, Martijn de Groot (hoofd/eindredacteur), Thijs Hermsen, Jetske van der Schaaf
Aan dit nummer werkten mee: Jan Blokker jr., Marjolein van den Dries, Jeffrey van der Hoeven, René van Horik, Wouter Kool, Lieke

Ploeger, Yolanda Schothorst, Caroline van Wijk, Joris van Zundert.
Redactiesecretariaat: Lucas Pasteuning, Jetske van der Schaaf
Vormgeving en opmaak: Ellen Bouma
Productie: Uitgeverij Aksant, Amsterdam
Druk: Thieme Almere
ISSN: 1872-0374

INGEZONDEN

Over oude soft- en hardware

Graag wil ik terugkomen op de ingezonden brief van dr. E.H. Dooijes in de editie van maart 2009 van *e-data@research*. Daarin reageerde Dooijes op een artikel van Frank Houtman en ondergetekende: 'Pleidooi voor een softwarearchief' in het decembernummer. In dit pleidooi benadrukten wij dat het bewaren van software van cruciaal belang is als we toegang willen houden tot digitale in-

formatie in authentieke vorm. De nadruk in dit pleidooi lag op het behoud van software en Dooijes stelde in zijn reactie terecht vast dat de stap voorafgaand hieraan niet is genoemd: hoe haal je de originele data van een verouderde informatiedrager, zoals een diskette, tape of cassette?

Frank Houtman en ik onderkennen dit probleem en vinden ook dat getracht moet worden in ieder geval enkele oude computersystemen werkend te houden, mits dit natuurlijk in verhouding staat tot de onderhoudskosten. Want zonder de juiste uitleesapparatuur kunnen oude data inderdaad niet meer worden geborgd. Toch zijn er soms hele vernuftige alternatieven voorhanden die met moderne technieken de data alsnog

kunnen redden. Een ponskaart kan bijvoorbeeld ook ingescand worden waarna de gaatjes met speciale software worden omgezet in bits. Uiteraard kan dit niet voor ieder medium gedaan worden. Vermeldenswaard is nog dat binnen het nieuwe Europese project KEEP ook aandacht zal worden besteed aan uitleestechnieken voor oude dragers.

Frank Houtman en ik willen dan ook graag eens bij dr. Dooijes op bezoek gaan. Dan zullen we meteen een doos met oude floppen meenemen.

Jeffrey van der Hoeven
Koninklijke Bibliotheek

Meer over het KEEP-project op pagina 7

Open standaarden zijn geen panacee

Open bestandsformaten zijn in de mode. Softwarefabrikanten doen hun uiterste best om de door henzelf ontwikkelde bestandsformaten als open standaard geaccepteerd te krijgen. De Nederlandse overheid propageert het gebruik van open standaarden en schrijft het gebruik ervan zelfs voor onder het motto *comply or explain*. Als reden wordt vaak 'interoperabiliteit' genoemd, een mooi klinkend woord dat het altijd goed doet. De indruk wordt daarmee gewekt dat het gebruiken van een open standaard je als vanzelf brengt bij deze felbegeerde interoperabiliteit. Deze indruk is misleidend.

Een voorbeeld is de kersverse iso-standaard pdf. Deze wordt veel genoemd voor het bevorderen van interoperabiliteit. Je kunt een pdf lezen op bijna alle bestaande platforms. Een document ziet er dan altijd hetzelfde uit. Je kunt er ook van alles in opnemen: filmpjes, formulieren, uitvoerbare scripts, alles beschreven in een open specificatie. En nu het is nog een echte standaard ook, met een iso-keurmerk. Hoe kun je daar nou nog iets op aan te merken hebben?

Toch heeft pdf ook een problematische kant. Omdat pdf primair bedoeld is om een document *exact* zo weer te geven als het is gemaakt, blijkt het in de praktijk minder geschikt te zijn voor toepassingen als geautomatiseerde tekstextractie – wat toch wel wenselijk is als men teksten op het internet doorzoekbaar wil maken. De *Chief Pdf Architect* van Adobe, Jim King, geeft dit in een artikel op zijn weblog[®] toe en zegt dat hieraan weinig is te doen.

Een deel van deze bezwaren is ondervangen in het pdf/a en pdf/ua formaat, striktere vormen van pdf voor specifieke toepassingen. Maar het reeds genoemde bezwaar dat het formaat ontworpen is voor exacte visuele reproductie geldt nog steeds. Met andere woorden: 'Eens een pdf, altijd een pdf'. Voor toepassingen waarvoor dat een probleem oplevert, is het de moeite waard om naar alternatieven uit te kijken, bijvoorbeeld naar oplossingen die zijn gebaseerd op xml, bitmaps, vectorformaten of combinaties

daarvan. Alternatieven genoeg.

En wat bijvoorbeeld te doen als er voor een specifieke toepassing geen open standaard beschikbaar is, maar wel een geschikt formaat waarop bepaalde patenten rusten of waarvoor geen welomschreven standaard gepubliceerd is? Moet je dan voor een minder geschikte open standaard kiezen, zelf een standaard ontwikkelen met alle inspanningen van dien, of toch kiezen voor het betreffende meer 'gesloten' formaat?

Een bestandsformaat kiezen moet geen ezeltje-prik zijn. Open standaarden halen de blinddoek weg. Dat geeft de mogelijkheid om bewust te kiezen welk formaat je in een bepaald geval nodig hebt. Een goede afweging is daarbij zowel gebaseerd op de specifieke vereisten en randvoorwaarden van een bepaalde toepassing als op de soort van interoperabiliteit die daarbij is gewenst.

Wouter Kool
Koninklijke Bibliotheek

[@ http://blogs.adobe.com/insidepdf/2008/07/text_content_in_pdf_files.html](http://blogs.adobe.com/insidepdf/2008/07/text_content_in_pdf_files.html)

Gelezen

Roos, Marko R, Piet J.H. Daas en Marco Puts: *Waarnemingsinnovatie: nieuwe bronnen en mogelijkheden*. Den Haag, Centraal Bureau voor de Statistiek, Divisie Methodologie en Kwaliteit, 2009; CBS Discussion paper 09027; ISSN 1572-0314.

Dit rapport geeft een overzicht van nieuwe secundaire databronnen die voor het CBS mogelijk interessante gegevens bevatten. Voor een aantal van die bronnen is een statistische toepassing denkbaar. Ook wordt een aantal nieuwe toepassingen besproken. Het belangrijkste doel van dit rapport is een inspirerende en verfrissende kijk te geven op het gebruik van secundaire bronnen door het CBS.

www.cbs.nl

Wegwijzer Digitaal Deponeren, Historische Wetenschappen. Amsterdam, Aksant 2009; DANS Data Guide 4; ISBN 978-90-5260-342-4.

Wegwijzer Digitaal Deponeren, Sociale Wetenschappen. Amsterdam, Aksant 2009; DANS Data Guide 5; ISBN 978-90-5260-342-1.

De Wegwijzers Digitaal Deponeren zijn speciaal geschreven voor onderzoekers of organisaties die hun bestanden veilig willen archiveren en tegelijk toegankelijk maken voor verder wetenschappelijk onderzoek. Ze bevatten algemene informatie over DANS, over de specifieke functies van het elektronisch archiveringssysteem DANS EASY en over digitale duurzaamheid. De wegwijzers behan-

Column

Jan Blokker jr.

Digitaal wandelen

*Is er zoiets als digitaal wandelen? Een arge-
loze lezer zal waarschijnlijk aannemen dat
zoiets alleen in de virtuele wereld bestaat, of
in de Fantasy-literatuur.*

Maar de moderne wandelaar kan niet goed zonder digitale ondersteuning. Natuurlijk kan hij zich zonder enig hulpmiddel langs de weg begeven, zoals de Middeleeuwse pelgrims op Rome, Santiago de Compostella of Jeruzalem dat immers ook deden: geen kaartmateriaal, geen mobiele telefoon, geen laptop of gps, zelfs geen wegnummers of richtingaanwijzers. Die toestand anno 2009 te willen nabootsen is een purisme, dat misschien enige sympathie wekt, maar waarvoor de meeste wandelaars aan het begin van de 21^e eeuw niet zullen kiezen.

Vóór en tijdens de voettocht naar Rome, die ik vanaf het voorjaar van 2008 heb ondernomen, heb ik dankbaar gebruik gemaakt van alle denkbare digitale hulpmiddelen en moderne communicatietechniek. Hoeveel uren had ik anders moeten doorbrengen in diverse bibliotheken overal in het land. Hoeveel detailkaarten had ik niet moeten inzien om enig idee te krijgen van de afstanden en de hoogteverschillen. Hoeveel kleinere gemeentes in binnen- en buitenland had ik moeten aanschrijven om inzicht te verwerven in het inwoneraantal en de overnachtingsmogelijkheden ter plaatse.

Allemaal digitaal beschikbaar. Je hoeft tegenwoordig de deur niet meer uit als je een paar maanden wilt gaan wandelen. Ja, hooguit om een beetje te oefenen.

Tijdens een van mijn voorbereidende surfsessies kwam ik achter mijn bureau volkomen onverwachts het stadje Plombières-les-Bains tegen, in de Franse Vogezen, op ongeveer gelijke afstand van Epinal in het noorden en Luxeuil-les-Bains naar het zuiden. 't Bleek een van de hoogtepunten van mijn reis. Zonder digitale voorbereiding zou ik er glad voorbij zijn gelopen.

Hoeveel kilo's kaarten en gidsjes had ik onderweg niet moeten meertorsen als ik niet alle benodigde informatie verzameld had op de harde schijf van één lichtgewicht laptop. Zo vertrok ik met een gering aantal wandelgidsjes, een enkele kaart, en verder laptop, gps en gsm; alles bij elkaar een kilo of dertien. Achttien weken later was ik in Rome. Zo simpel is dat.

Het enige alternatief voor digitaal wandelen is misschien toch een strikt purisme: je neemt je staf en je buidel, meer niet, en je loopt gewoon. Dan zul je na enige tijd toch ook wel ergens aankomen. Misschien niet in Rome.

Jan Blokker is sinds 2006 freelance publicist. Daarvoor was hij leraar geschiedenis in Amsterdam en schoolleider, onder meer in Hoorn. Hij publiceerde enkele dichtbundels, een roman en onlangs het verslag van zijn voetreis naar Rome: *Alle wegen naar Rome*.

delen vervolgens juridische aspecten van het deponeren van wetenschappelijke data: de rechten en plichten van de depositor en de gebruiker van data. De boekjes besluiten met een praktische stap-voor-stap handleiding voor het deponeren van respectievelijk historische bestanden en sociaal-wetenschappelijke bestanden. Beide digitale publicaties kunnen kosteloos worden gedownload: www.dans.knaw.nl/nl/dans_publicaties/

Bekhuis, Hidde, Stijn Ruiter, Marcel Coenders: *Secondary school pupils about ethnicity and their social contacts 2007*. Amsterdam, Aksant 2009; DANS Data Guide 6; ISBN 978-90-5260-345-1.

This codebook provides the documentation of the survey *Secondary school pupils about ethnicity and their social contacts 2007* (SEC 2007). The survey was conducted among more than thousand pupils of secondary schools in or near Nijmegen in the

autumn of 2007. The aim of the SEC 2007 survey was to explore the realization and degree of xenophobic attitudes among secondary school pupils from various ethnic backgrounds, and their potential causes. Data and codebook can be downloaded free of charge: <http://easy.dans.knaw.nl/>

